

О. О. ГАРМАШОВаспірант
Класичний приватний університет**ДВОПЛАНОВІСТЬ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЕКОНОМІКИ
ДО ВИКОРИСТАННЯ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

У статті подано особливості підготовки майбутніх викладачів економіки до застосування тренінгових технологій. Для оволодіння магістрантами методами оцінювання тренінгу використовують спеціальні вправи, завдання та методики. Методика навчання підготовки до тренінгу пов'язана зі спеціальними завданнями й методами Case-study, мозковий штурм. На етапі навчання аналізу тренінгу використовують завдання з обробки та аналізу результатів тестування й анкетування, а також імітаційне моделювання процесу проведення дискусії. Підготовка до планування тренінгу здійснюється за допомогою активних методів. Реалізацію методики підготовки майбутніх викладачів економіки подано графічно. Викладена в статті методика має комплексний і завершений характер. Її реалізація може вплинути на формування педагогічної компетентності майбутніх викладачів економіки.

Ключові слова: майбутній викладач економіки, методика, тренінгові технології, тренінг, завдання, вправи, інтерактивні методи.

Якість підготовки майбутнього фахівця з вищою освітою значною мірою залежить від викладачів, рівня викладання дисциплін, інноваційності методів та технологій навчання, що використовуються. Значною мірою це стосується й викладачів економіки, педагогічна підготовка яких передбачає незначну частку дисциплін педагогічної спрямованості. Однак зміни в суспільстві та виклики, які постають перед Україною, вимагають нової якості економічної освіти, заснованої на компетентнісній основі. Цей аспект зазначений у Законі України “Про вищу освіту” [10]. У Концепції розвитку економічної освіти в Україні визначено основні заходи щодо розвитку економічної освіти [5], серед яких одним з ключових є упровадження сучасних методів навчання, а тренінг є одним з таких.

Проблемам та особливостям педагогічної підготовки майбутніх викладачів економіки присвячені праці Н. Александрової, Л. Лебедик, І. Міщенко, С. Погорілої, Т. Поясок, Л. Савенкової та ін. Теоретичні основи тренінгових технологій розглядають П. Берч, Н. Красовська, Д. Кілпатрік, Дж. Кілпатрік, В. Пузіков та ін. Методику й практику проведення тренінгів викладено в публікаціях М. Афанасьєва, Г. Гуревич, К. Євпловой, Г. Ковальчук, А. Панфілової та ін. Автори пропонують особисті розробки різних тренінгів: педагогічних, психологічних, комунікативних, бізнес, економічних. Однак, незважаючи на такий широкий спектр розробок, проблемі підготовки майбутніх викладачів економіки до використання цього інноваційного методу в педагогічній діяльності не приділено достатньої уваги.

Наведені аргументи доводять важливість визначення основних акцентів у формуванні готовності майбутніх викладачів економіки до використання тренінгових технологій та представленні методики їх підготовки, що є *метою статті*.

Використання тренінгів здебільшого пов'язують з професійним або соціально-психологічним зростанням, саме це відображено в публікаціях П. Берч [1], Г. Гуревич [6], Н. Єремєєвої [8], С. Сисоєвої [17] та ін. Особливістю такого виду професійного або особистісного розвитку є його тривала протяжність і участь у ньому малознайомих людей.

Популярність цього методу та його ефективність довели можливість упровадження цієї навчальної технології до процесу підготовки майбутніх фахівців. Сьогодні особливості реалізації тренінгових технологій в умовах закладу вищої освіти стали об'єктом досліджень Л. Бондарєвої [2], М. Боровик [3], А. Мальцева [12], Ж. Піскової [13] та ін. У їх працях тренінг подано як поетапну роботу з планування, підготовки, проведення, оцінювання та аналізу [12, с. 146; 2, с. 14].

Коротка характеристика кожного етапу тренінгової технології адаптована до навчання студентів і є синтезом огляду низки публікацій [2; 6; 10; 12]. На етапі *планування* оцінюють потребу в реалізації тренінгової технології та виділяють цілі його використання, з існуючої бази обирають найбільш прийнятний тренінг, розробляють його сценарій та матрицю методів, тренінг адаптують до вимог дисципліни та економічних реалій. Етап *підготовки* передбачає виготовлення паперових і електронних матеріалів (інструкцій; завдань; шаблонів таблиць і схем для дискусій, мозкових штурмів; презентацій; демонстраційних матеріалів – карт, діаграм, схем тощо), розробку й добір діагностичного інструментарію (тестів, анкет, опитувальників, листів оцінювання, робочих зошитів тощо), компонування ресурсів. Фаза *виконання* пов'язана з реалізацією методів навчання (здебільшого інтерактивних), підтримкою сприятливої атмосфери під час тренінгу, реалізацією організаційних і комунікативних умінь викладача, володінням розвинутими артистизмом, креативністю, увагою, толерантністю, емпатією тощо. На етапі *оцінювання* викладач за допомогою результатів спостережень і різноманітних методів педагогічного контролю (анкет, тестів, експертного оцінювання) визначає реальний рівень сформованості знань, умінь і навичок студентів. Під час аналізу виявляють проблеми й здійснюють пошук шляхів їх подолання, для чого застосовують опитування та дискусії, аналізують прогрес студентів. Наведена характеристика свідчить, що майбутніх викладачів економіки необхідно підготувати до реалізації кожного із цих етапів.

Починати підготовку майбутніх викладачів економіки до використання тренінгових технологій потрібно із засвоєння окремих методів і вправ, що зазвичай застосовують при реалізації тренінгу. Існуючі розробки (П. Берч [1], Г. Гуревич [6], Н. Єремєєва [8], В. Пузіков [15]) доводять, що

ця технологія реалізується за допомогою різних методів: міні-лекцій, вправ-розминок, мозкових штурмів, ситуативних завдань, ігрових ситуацій, дискусій, імітаційного моделювання тощо.

Такий широкий спектр методів і прийомів доводить необхідність навчання майбутніх викладачів економіки їх практичної реалізації. Для цього на заняттях з дисципліни “Методика викладання економіки” проводять тренінги та імітаційні ігри. Так, уміння з проведення мозкових штурмів (та їх модифікацій), розв’язання проблемних або ситуаційних завдань та реалізації ігрових методів можна засвоювати на основі існуючих розробок. Наприклад, кейси “Розподіл аудиторів по фірмам” [9, с. 182] або “Як спасують Ahold” [18, с. 34], ділова гра “Організація бухгалтерського обліку” [13], мозковий штурм “Час на перекури” [11, с. 63] тощо. Студентам напередодні можна запропонувати підготувати міні-лекції на економічну тематику: “Переваги й недоліки напрямів інвестування”, “Податкова декларація: загальні правила складання та способи подання” тощо.

Після таких імітаційних занять проводять дискусії з метою виявлення проблем при їх реалізації та визначення причин їх виникнення. Зрозуміло, що більша частина причин пов’язана з відсутністю досвіду проведення таких занять, однак не менш важливими чинниками є нерозвиненість у магістрантів таких якостей, як комунікативні та організаторські здібності, увага, толерантність, емпатія, увага. Для їх розвитку студентам пропонують спеціальні вправи – розминки та криголами, вправи на згуртування, на розвиток комунікативних навичок, на засвоєння техніки артистизму [8; 15].

Важливим елементом використання тренінгових технологій є оцінювання його результатів. Особливості цього процесу розкрито в праці М. Боровик, яка запропонувала методику комплексного оцінювання студентів за результатами проведення тренінгу [3]. Зважаючи на складність самого процесу оцінювання, починати підготовку магістрантів потрібно з розвитку їх уваги, що краще зробити за допомогою спеціальних вправ. Прикладами таких розвивальних завдань є вправи “Дальтонік” і “Куди направлено мою увагу?” [4], завдання з числами або фразами [16] тощо.

Для розвитку вмінь прийняття рішень за результатами спостережень можна застосовувати методику ПОПС [7, с. 32], яка відображає такі чотири моменти: П – позиція; О – обґрунтування; П – приклад; С – слідство або судження. Ця методика базується на чотирьох послідовних фразах. Позиція формулюється фразою “Я вважаю, що...”. Обґрунтування починається зі слів “Тому що...”. Приклад наводиться за допомогою речення “Це я можу довести на прикладі...”. Фінальний висновок починається фразою “Із цього я зробив висновок, що...”. Студентам у межах самостійної роботи пропонують завдання на відбір корисного тренінгу з економічної дисципліни. Для цього вони ознайомлюються з відеотренінгами (наприклад, на YouTube) і формулюють особисту думку за формулою ПОПС. Декілька студентів на занятті повідомляють свої думки щодо одного й того самого

тренінгу. За результатами виконання цих завдань буде відібраний відео-тренінг, який магістранти оцінюватимуть самостійно (мозковий штурм).

Оскільки дуже часто тренінги оцінює група експертів, для засвоєння вмінь з перевірки узгодженості оцінок експертів, розрахунку узагальненої експертної оцінки магістрантам можна запропонувати вправи на розрахунок цих показників (дисципліни “Освітні вимірювання в навчанні економіки”, “Інформаційно-комунікаційні технології у вищій економічній освіті”).

Третім етапом підготовки до використання тренінгів є навчання реалізації підготовчих процедур до тренінгу. Для засвоєння вмінь з розробки паперових та електронних матеріалів передбачені завдання для самостійного виконання з дисципліни “Методика викладання економіки” (“Інформаційно-комунікаційні технології у вищій економічній освіті”). На заняттях з дисципліни “Інформаційно-комунікаційні технології у вищій економічній освіті” можна розширити спектр засобів розробки електронних матеріалів за рахунок програм Prezi, LearningApps, Easy Interactive Tools тощо. Представлені матеріали студенти можуть оцінювати, що дасть їм змогу закріпити відповідні вміння.

Бізнес-тренери зазначають, що важливим аспектом тренінгів є доступність ресурсів (паперу, ватману, олівців, ручок, маркерів, маркерної дошки, оргтехніки тощо), тому необхідно навчити майбутніх викладачів економіки вирішувати цю проблему [6, с. 32]. Для засвоєння вмінь з добору необхідних матеріальних ресурсів доцільно провести мозковий штурм, у завданні якого буде представлено сценарій тренінгу й список наявних ресурсів. Студентам потрібно згідно з контекстом цього тренінгу добрати необхідні ресурси.

Для проведення діагностичних процедур з аналізу та оцінювання тренінгу стануть у нагоді анкети, опитувальники й робочі зошити. Їх використання можливе за наявності готових анкет і опитувальників або за умови володіння викладачем економіки вміннями з їх розробки. З метою засвоєння магістрантами цих умінь використовують метод Case-study. Завдання для цього методу розроблені за принципом ускладнення та розширення. На першому етапі студенти згідно з тематикою тренінгу здійснюють добір анкет, опитувальників та робочих зошитів із запропонованого набору. На другому етапі вони адаптують представлені діагностичні інструменти до теми тренінгу. Робота над цими завданнями здійснюється в малих групах.

Важливим аспектом використання тренінгової технології є аналіз її ефективності. Це здійснюється за допомогою суджень самих учасників тренінгу та завдяки їх навчальним успіхам [17, с. 145]. Думки учасників тренінгу можна з'ясувати під час дискусії та із записів у робочому зошиті. Для оволодіння вміннями аналізувати міркування на заняттях з “Методики викладання економіки” доцільне використання методу імітаційного моделювання, який відтворює проведення дискусії з аналізу тренінгу. На основі наявної бази робочих зошитів (можуть бути подані фотокопії сторінок) майбу-

тнім викладачам економіки пропонується завдання: проаналізувати записи в них. З метою аналізу ефективності тренінгу результати анкетування й тестування студентів, отримані на його етапах, необхідно порівняти. Для засвоєння вмінь з обробки цих даних студентам пропонується завдання з розрахунків (дисципліна “Освітні вимірювання в навчанні економіки”).

Останнім етапом у навчанні майбутніх викладачів економіки використання тренінгової технології є підготовка їх до планування тренінгу. Для засвоєння вмінь визначення потреб і цілей тренінгу доречно скористатися методом мозкового штурму. У його завданні доцільно назвати потреби й цілі, а потім з урахуванням ідеальної та реальної ситуації дисципліни, для якої призначений тренінг, їх конкретизувати. Сьогодні існує достатня кількість розроблених тренінгів, тому проблема вибору актуальна для молодих викладачів. База тренінгових технологій та дисципліна, під час вивчення якої планується використовувати цей інноваційний метод, стають вхідними даними для мозкового штурму. Ознайомлення зі змістом тренінгових технологій дає змогу майбутнім викладачам економіки визначити проблеми навчання, які з його допомогою можна вирішити.

На лекції з дисципліни “Методика викладання економіки” студентів ознайомлюють з критеріями успішності сценарію та алгоритмом його розробки [6, с. 39]. На практичному занятті майбутнім викладачам економіки пропонується на основі набору завдань розробити сценарій тренінгу заданої тематики. Ці ж матеріали стають основою для побудови матриці методів тренінгу [10, с. 366]. А для засвоєння цих умінь краще скористатися ситуативними завданнями (метод Case-study). Саме тематика тренінгу стає тією проблемною ситуацією, для якої студенти обирають завдання й вправи, розробляють сценарій та матрицю методів. Цей сценарій і матриця методів можуть стати основою тренінгу, який можна буде застосовувати в майбутній педагогічній діяльності. Динамічні зміни в економічній ситуації доводять важливість урахування цієї особливості при підготовці магістрантів. Для цього вони мають засвоїти вміння адаптації умов тренінгу до реального стану економіки. А застосовувати варто метод Case-study, який пропонує студентам знайти умови та економічні показники для адаптації.

Важливою умовою оволодіння досвідом використання тренінгової технології може стати проведення тренінгу під час асистентської практики.

Характеристику описаної методики підготовки майбутніх викладачів економіки до використання тренінгових технологій наведено на рис. 1. В основі цієї методики – загальна послідовність проведення тренінгу. Також ця методика має двоплановий характер. З одного боку, магістранти навчаються використовувати тренінгову технологію в майбутній педагогічній діяльності, а з іншого – засвоюють елементарні дії з підготовки до її реалізації.

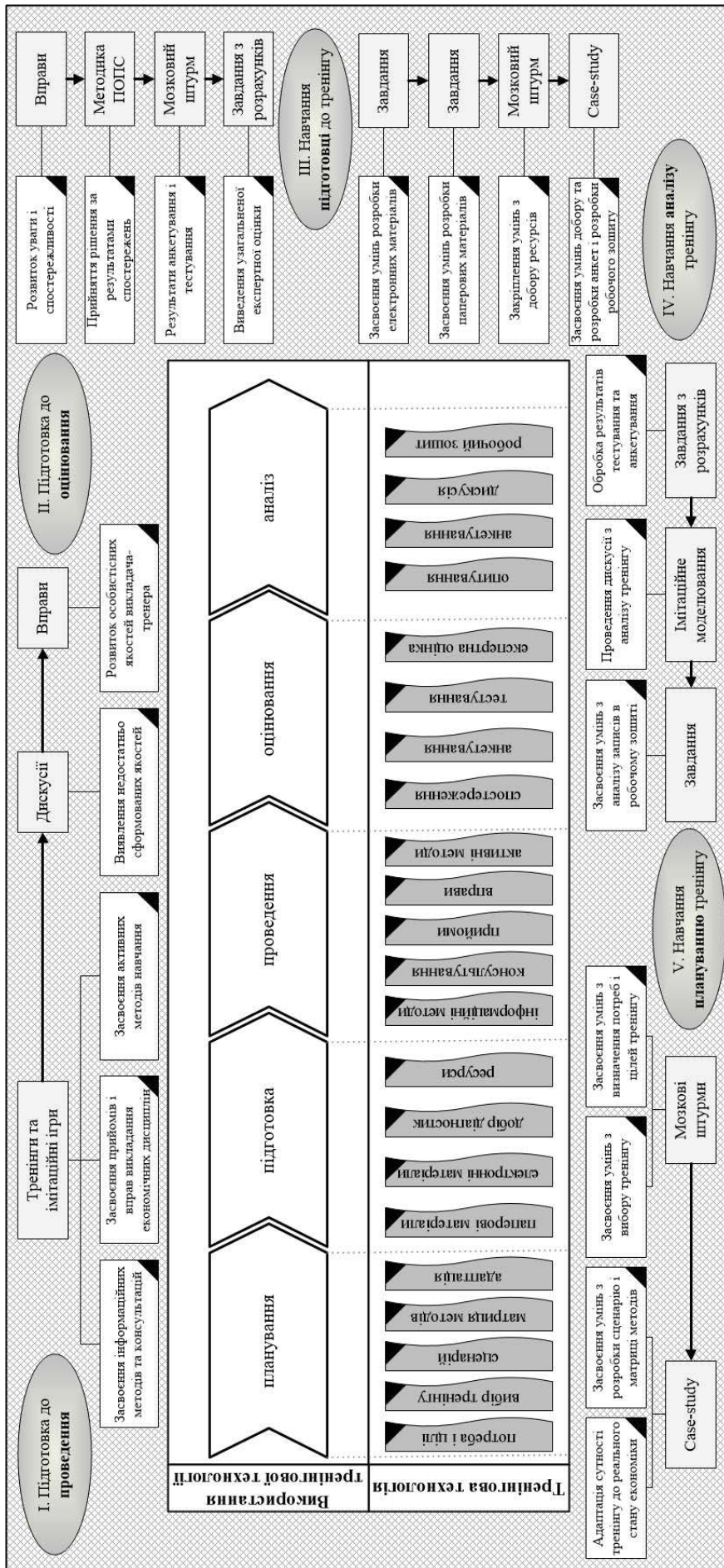

Рис. 1. Схема реалізації методики підготовки майбутніх викладачів економіки до використання тренінгових технологій

Висновки. На основі огляду публікацій розкрито послідовність використання тренінгової технології: планування, підготовка, проведення, оцінювання й аналіз. Описано розроблену методику підготовки майбутніх викладачів економіки до використання тренінгових технологій. Вона є поетапною. Її вихідною точкою стала підготовка до проведення тренінгу. Потім методика поступово поглиблювалася за рахунок навчання оцінювання, підготовки, аналізу й планування тренінгу. Головним її акцентом є застосування традиційних та інтерактивних методів: вправ, різних типів завдань, дискусій, мозкових штурмів, Case-study, імітаційного моделювання, ігрових методів. Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо в уточненні завдань для кожного етапу й методу підготовки, а також у впровадженні методики в освітній процес підготовки магістрантів економічних спеціальностей.

Список використаної літератури

1. Берч П. Тренінг / пер. с англ., под. ред. И. В. Андреевой. Санкт-Петербург : Нева ; Москва : ОЛМА-ПРЕСС Инвест, 2003. 160 с.
2. Бондарева Л. І. Навчальний тренінг як засіб професійної підготовки майбутніх менеджерів організацій в економічних університетах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2006. 21 с.
3. Боровик М. В. Методика оцінювання студентів при проведенні тренінгів. *Економічний аналіз*. 2012. Т. 10 (1). С. 66–69.
4. Вправи на концентрацію уваги. *Психологіс. Енциклопедія практичної психології* : веб-сайт. URL: http://psychologis.com.ua/uprazhneniya_na_koncentraciyu_vnimaniya.htm.
5. Грицуленко С. І., Потапова-Сінько Н. Ю., Гарбера К. М. Методика викладання економічних дисциплін : навч. посібник. Одеса : ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2012. 224 с.
6. Гуревич А. М. Ролевые игры и кейсы в бизнес-тренингах. Санкт-Петербург : Речь, 2006. 144 с.
7. Евплова Е. В., Трубер И. И. Методика преподавания экономических дисциплин. Челябинск : ЧГПУ, 2015. 108 с.
8. Еремеева Н. А. 100 игр и упражнений для бизнес-тренингов. Санкт-Петербург : Прайм-Еврознак, 2008. 128 с.
9. Зайцев М. Г., Варюхин С. Е. Методы оптимизации управления и принятия решений: примеры, задачи, кейсы. Москва : Дело, 2008. 663 с.
10. Ковальчук Г. О. Теоретико-методичні засади технологій навчання економічних дисциплін у системі неперервної освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.09. Київ, 2016. 546 с.
11. Ляпоров В. И. Мозговой штурм. Как придумать гениальную идею? *Бизнес-журнал*. 2004. № 15. С. 62–63.
12. Мальцев А. Ю. Методика проведення занять з використанням тренінгових технологій під час підготовки фахівців прикордонного контролю. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Сер.: Педагогічні та психологічні науки*. 2013. № 4. С. 142–150.
13. Піскова Ж. В., Козинець І. І. Ділова гра “Організація бухгалтерського обліку” як елемент тренінгу та апробація спеціальних компетенцій студентів. *Вісник Університету ім. Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія*. 2017. № 1. С. 241–246.
14. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. Дата оновлення: 16.04.2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
15. Пузиков В. Г. Технология ведения тренинга. Санкт-Петербург : Речь, 2007. 224 с.
16. Развитие внимания: 19 простых упражнений. *Элитариум*. URL: <http://www.elitarium.ru/uprazhnenie-razvitie-vnimanie-obem-trenirovka-pamjat-zapominanie-informacija-vnimatelnoost/>.
17. Сисоева С. О. Интерактивные технологии обучения взрослых. Київ : Екмо, 2011. 324 с.
18. Теория и практика бизнеса. Сборник задач для вузов по материалам газеты “Ведомости” и журнала SmartMoney. Москва. 2007. № 1. 66 с.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2017.

Гармашов А. А. Двуплановость подготовки будущих преподавателей экономики к использованию тренинговых технологий

В статье представлены особенности подготовки будущих преподавателей экономики к применению тренинговых технологий. Для овладения магистрантами методами оценивания тренинга используются специальные упражнения, задания и методики. Методика обучения подготовке к тренингу связана со специальными заданиями и методами Case-study, мозговой штурм. На этапе обучения анализу тренинга используются задания по обработке и анализу результатов тестирования и анкетирования, а также имитационное моделирование процесса проведения дискуссии. Подготовка к планированию тренинга осуществляется с помощью активных методов. Реализация методики подготовки будущих преподавателей экономики представлена графически. Предложенная в статье методика носит комплексный и завершённый характер. Ее реализация может повлиять на формирование педагогической компетентности будущих преподавателей экономики.

Ключевые слова: будущий преподаватель экономики, методика, тренинговые технологии, тренинг, задания, упражнения, интерактивные методы.

Harmashov O. Two-Dimensional Preparation of Future Teachers of the Economics for the Application of Training Technologies

The article presents the peculiarities of preparing future teachers of the economics for the application of training technologies. This important pedagogical direction is paid little attention when training the future masters of economic specialties. Although in modern conditions, trainings are an important component of professional training of future economists, which proves the relevance of the presented research.

In the paper, the author presented a general description of the implementation of training technology in teaching. Training is carried out in stages – planning, preparation, implementation, evaluation and analysis. The methodology of teaching its use is also implemented gradually.

Preparation of future teachers of the economics for the application of training technology begins with the most crucial stage – carrying out. To do this, the students master important techniques and methods for implementing mini-lectures, exercises, discussions, brainstorming sessions, case studies, role-playing situations, simulation modeling, etc. The method of preparing the undergraduates includes the use of trainings and simulation games, during which they master the implementation of information methods and active methods and methods of teaching economic disciplines. Conducting discussions, the purpose of which is to identify underdeveloped qualities, and to develop them with the help of special exercises.

The special exercises, tasks and techniques are used so that the undergraduates mastered the methods of evaluating the training. To develop attention, the special exercises are offered to them, and to receive an assessment – the tasks aimed at performing calculations. The methods of POPS and brainstorming are important for learning the reasoned decision making. The methodology of teaching preparation for training is connected with the tasks for the development of paper and electronic materials for training. To consolidate the skills on selection of the resources needed for training and preparation of the materials for evaluating the training, the case-study methods and brainstorming are used. At the stage of teaching the analysis of training, the special tasks for processing and analyzing the results of testing and questioning, as well as simulating the discussion process are used. The final stage of the methodology is related to the preparation for planning the training. Its implementation is associated with such active methods as Case-study and brainstorming. The implementation of the methodology for the preparation of future teachers of the economics is presented graphically. The methodology presented in the article is of a comprehensive and complete nature. Its implementation can affect the formation of the pedagogical competence of future teachers of the economics.

Key words: future teacher of economics, technique, training technologies, training, tasks, exercises, interactive methods.